

PODOBIZNY AKTORÓW WARSZAWSKIEGO TEATRU NARODOWEGO

W 1962 r. Hanna Szwankowska odnalazła w Bibliotece Polskiej w Paryżu cztery akwaforty kolorowane przedstawiające czworo aktorów Teatru Narodowego w Warszawie w kostiumach teatralnych.¹ Są to: Bonawentura Kudlicz w roli Boratyńskiego w tragedii Alojzego Felińskiego *Barbara Radziwiłłówna*, Franciszek Wolski w roli Tarnowskiego w tym samym utworze, Ignacy Werowski w roli Sambora w tragedii Ludwika Kropińskiego *Ludgarda* i Konstancja Dmuszewska w roli królowej Jadwigi w operze Kurpińskiego, do słów Juliana Ursyna Niemcewicz, *Jadwiga królowa Polski*. Akwaforty są sygnowane: pod podobizną Kudlicza „J. Sokołowski mp. fecit”, Dmuszewskiej — „J. Sokołowski fecit”, Werowskiego: „Piwarski del J. Sokołowski sculp.” i Wolskiego: „Piwarski del. J. Sokołowski sc.” Autorami akwaforty byli: Jakób Sokołowski i Jan Feliks Piwarski, przy czym Piwarski portrety Werowskiego i Wolskiego tylko rysował, a Sokołowski podobizny Kudlicza i Dmuszewskiej rysował i rytował oraz odbił wszystkie cztery akwaforty. Kto odbitki kolorował, nie wiadomo.

Piwarski i Sokołowski okazali zainteresowanie teatrem. Piwarski namalował około 1820 r. portret Alojzego Żółkowskiego-ojca (olej na marmurze).² Portret ten znajduje się obecnie w Muzeum Teatralnym w Warszawie jako depozyt Muzeum Narodowego. Sokołowski, aktor teatrów magnackich, grający m.in. w teatrze Józefa Krasińskiego, swego protektora i przyjaciela, projektował dekoracje dla jego teatru i dla teatru magnackiego w Radziejowicach. Sokołowski wykonał też portrety Józefa Głowackiego, dekoratora teatrów warszawskich oraz Jana Nepomucena Nowakowskiego, aktora.

Akwaforty nie są datowane, ale czas ich powstania można ustalić na podstawie listu Józefa Krasińskiego do Jana Norblina. W tym liście Krasiński pisze z Warszawy, że wysyła Norblinowi 9 rycin rysowanych i rytowanych przez swego przyjaciela Sokołowskiego; cztery z nich przedstawiają naszych głównych aktorów w ubiorach polskich. Krasiński przesłał do Paryża po 4 egzemplarze z każdej ryciny, aby Norblin porozdawał je artystom teatrów paryskich. Cel przesyłki: poinstruowanie artystów wystawiających sztuki polskie w Paryżu, „gdzie nas przebierają raczej za Persów, Turków, Tatarów, niż Polaków”.³ Znajdujące się obecnie w Bi-

¹ Dziękuję pracownikom Biblioteki Polskiej w Paryżu za pomoc w odnalezieniu akwafort i za wykonanie odbitek fotograficznych.

² A. Ryszkiewicz, *Jan Feliks Piwarski*, z cyklu „Malarze polscy”, z. XXVII, 1950; *Malarstwo polskie od XVI do początku XX wieku*, Katalog, Warszawa 1962, s. 129, pod poz. 533 reprodukcja portretu.

³ Z. Batowski, *Z korespondencji Norblina*, «Lamus», 1910, z. 8 i odb. Dziękuję p. Andrzejowi Ryszkiewiczowi za łaskawe i koleżeńskie wskazanie pracy Zygmunta Batowskiego oraz innych pozycji bibliograficznych odnoszących się do twórczości „teatralnej” Sokołowskiego i Piwarskiego.

Jadwiga Czer. III. Niemcewicz. Max Kurpińskiego. P. Dmusczewski. Akt 2. Sc. 4.

Konstancja Dmusczewska w roli tytułowej w *Jadwidze*, królowej Polski Kurpińskiego

Ignacy Werowski jako Sambor w Ludgardzie Kropińskiego

Barbara Radziwiłłówna. Trapejza Felińskiego. Akc. 4. Lec. 4. Wolski w. Koli. Tarnowskiego.

Franciszek Wolski jako hetman Tarnowski w *Barbarze Radziwiłłównie* Felińskiego

Barbara Radziwiłłówna. Teatr. Felińskiego. Akt 3. Sc. 8. P. Kudlicz w Koli Boratyńskiego.

*Nigdy przed Oba władza przed mordercą Tyrana
Nie upiła się wotrych Polaków kolumn.*

Dokończył mój fed.

Bonawentura Kudlicz jako Boratyński w *Barbarze Radziwiłłównie* Felińskiego

bliotece Polskiej w Paryżu akwaforty stanowią jeden z tych czterech kompletów rycin przesłanych przez Krasińskiego Norblinowi.

List Józefa Krasińskiego nosi datę: 28 III 1819. Akwaforty powstały jednak wcześniej. Znajduje to potwierdzenie w życiorysie Sokołowskiego, który powrócił do twórczości artystycznej w r. 1818, po siedmioletniej chorobie umysłowej.⁴

Opirając się na *Słowniku rytowników polskich* Rastawieckiego Zygmunt Batowski w przypisie do listu Krasińskiego wylicza podobizny aktorów wykonane przez Sokołowskiego dla swego protektora i przyjaciela: dwie ryciny do opery Krasińskiego *Zamek w Czorsztynie* przedstawiające aktorów Zdanowicza i Dmuszewskiego w rolach z tej opery, następnie Dmuszewskiego i Wolskiego w *Barbarze Radziwiłłównie* Felińskiego. Batowski podaje, że w liście Józefa Krasińskiego przesłano do Paryża cztery spośród tych rycin. Batowski częściowo ma rację. Nie wymienia on podobizny Dmuszewskiej w operze *Jadwiga* oraz Werowskiego w *Ludgardzie*. O Werowskim podał wiadomość Julian Heppen w życiorysie Werowskiego: „Znakomity rysownik Sokołowski ze szkicu Piwarskiego wrył na miedzi wspaniałą i wzniosłą postawę Werowskiego w scenie z *Ludgardy*, kiedy wymawia te wiersze:

„A rozszerzając państwa sławę i granicę,
Tron wsparłem, ocaliłem naród i stolicę”.⁵

Słowa te zostały wryte na podobiznie Werowskiego przez Sokołowskiego.

O podobiznie Dmuszewskiej w tytułowej roli w operze *Jadwiga* Kurpińskiego-Niemcewicza („rys. J. Sokołowski”) wspomina Mieczysław Rulikowski w życiorysie Dmuszewskiej w *Polskim Słowniku Biograficznym*.⁶ Szytych, o którym pisał Rulikowski, znajdował się przed wojną w bibliotece w Suchej. Obecnie jest w Muzeum Teatralnym w Warszawie. Akwaforta przedstawiająca Dmuszewską w roli Jadwigi była reprodukowana w tygodniku «Radio i Świat» w 1957 r., ale reprodukcje wyprodukowano bardzo niestarannie zacierając i rozmazując subtelną kreskę miedziorytu Sokołowskiego.

Sokołowskiemu i Piwarskiemu nie brakowało sposobności do obejrzenia aktorów w wymienionych utworach. Obie tragedie i opera należały do najbardziej popularnych i stale wznawianych. Opera *Jadwiga królowa Polski* wystawiona w Teatrze Narodowym 23 XII 1814 grana była do r. 1823, dopóki Dmuszewska nie opuściła sceny. *Barbara Radziwiłłówna* wystawiona 28 II 1817 wznawiana była do r. 1825; i wreszcie *Ludgarda*: premiera 21 IV 1816, grana do r. 1831, zawsze z Werowskim. Scena starcia Boratyńskiego z Tarnowskim w *Barbarze*, w znakomitym wykonaniu Kudlicza i Wolskiego, cieszyła się ogromną popularnością i była wielokrotnie powtarzana w przedstawieniach złożonych z fragmentów sztuk najbardziej lubianych, zwanych na afiszach teatralnych „Co kto lubi” lub „Nowe co kto lubi”.

Wszystkie cztery akwaforty odnotowuje katalog grafiki Biblioteki Polskiej w Paryżu pod nazwiskiem Sokołowski.⁷ Pod hasłem Piwarski nie ma żadnej

⁴ Batowski, hasło „Sokołowski Jakub” w: Thieme-Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, Leipzig 1937, t. XXXI; teczka z materiałami do życiorysu Sokołowskiego w „Słowniku artystów” w Instytucie Sztuki PAN.

⁵ J. Heppen, *Teatr warszawski przed pół wiekiem*, «Kłosy» 1885, nr 24.

⁶ M. Rulikowski, hasło „Dmuszewska Konstancja” w *Polskim Słowniku Biograficznym*, t. V, s. 226, Kraków 1939—1946.

⁷ *Catalogue des estampes, seconde partie*, t. III, rédigé par Mlle E. Fiszer et D. Wrotnowska, Paris 1949, s. 377: SOKOŁOWSKI (Jacques), peintre, 1784—1837. (1—4). Aktorzy sceny warszawskiej. Suite de quatre pl[anches]. Gravures en taille douce en couleurs. 1. „Jadwiga opera J. U. Niemcewicza, z muz. Kurpińskiego. P. Dmuszewska Akt 2, sc. 4. Assise sur un

z dwóch podobizn rysowanych przez tego artystę. W katalogu autorki błędnie podały imię autora *Ludgardy* Kropińskiego: Karol zamiast Ludwik. W *Catalogue des estampes* znajdujemy wymiary akwafort mieszczące się w granicach: największa 165 na 108 mm, najmniejsza 151 na 104 mm. Stan zachowania akwafort doskonały, kolory żywe, niewypłowiałe.

Akwaforty należą do rzadkości. Nie wymienia ich wydany ostatnio katalog wystawy Piwarskiego.⁸ Z wyjątkiem podobizny Dmuszewskiej, o czym już pisaliśmy, żadna z trzech pozostałych akwafort nie była reprodukowana. Wydaje się też, że oprócz wspomnianej akwaforty przedstawiającej Dmuszewską jako królową Jadwigę żadnej z pozostałych trzech nie ma w warszawskich zbiorach rycin i grafiki.

Do skromnych zbiorów ikonografii Teatru Narodowego z okresu Królestwa Kongresowego paryski zbiór wnosi cenne uzupełnienie. Podobizny Kudlicza, Werowskiego, Wolskiego i Dmuszewskiej, z których przynajmniej troje artystów odegrało znaczną rolę na narodowej scenie, przedstawione znakomicie w kostiumach, w charakteryzacji, w ruchu, stanowią wartościowy materiał.

trône sous un dais, la reine Edwige, en costume d'apparat, coiffée d'un voile sur lequel est posé la couronne royale. Bordure rectangulaire. Sous le tr. c.: „J. Sokołowski fecit”, 0,151 × 0,104; 2. „*Barbara Radziwiłłówna*, Trajedia Felińskiego. Akt 3, sc. 8, P. Kudlicz w roli Boratyńskiego”. Un homme de forte corpulence, en pied, debout, tête nue tenant de la main g., il est vetu du costume national polonais. Bordure rectangulaire. Sous le tr. c.: „J. Sokołowski mp. fecit”. 0,158 × 0,106; 3. „*Barbara Radziwiłłówna*, Trajedia Felińskiego. Akt 4, sc. 4, P. Wolski w roli Tarnowskiego”. Un home debout, en pied, portant une longue barbe, coiffée d'un haut bonnet, il est vetu du costume national polonais. Bordure rectangulaire. Sous le tr. c.: „Piwarski del. J. Sokołowski sc.” 0,158 × 0,108; 4. „*Ludgarda*, Trajedia Karola [!] Kropińskiego. Akt 1szy, scen 1sza, P. Werowski w roli Sambora”. Un home debout, en pied, portant une courte barbe frisée, le bonnet sous le bras g. Il est vetu du costume national polonais avec de larges manches. Bordure rectangulaire. Sous le tr. c.: „Piwarski del J. Sokołowski sculp.” 0,165 × 0,109.